

Joanna Praska - Kruszyńska
Katedra Ekonomii i Marketingu
Politechnika Łódzka

REALIZACJA ZADAŃ PAŃSTWA POPRZEZ ORGANIZACJE „NON PROFIT”

WSTĘP

U progu XXI wieku możemy stanąć przed wyzwaniem złożoności procesów zarządzania przedsiębiorstwami wywołanymi zmianami politycznymi, ekonomicznymi, technologicznymi oraz społecznymi. Zarządzanie polityką społeczną wymaga uwzględnienia wielu czynników i uwarunkowań. Są one zapisane w wielu traktatach i deklaracjach międzynarodowych. Instytucje dobroczynne, fundacje, stowarzyszenia, towarzystwa filantropijne, kluby zawodowe i polityczne to tylko część organizacji, które jako trzeci sektor państwa obok administracji publicznej i sektora prywatnego jest istotnym elementem życia publicznego każdego kraju.

FILARY DEMOKRATYCZNEGO PAŃSTWA

Narody wszystkich wysokorozwiniętych państw przywiązują dużą wagę do poszanowania praw człowieka. Organizacje międzynarodowe takie jak Organizacja Narodów Zjednoczonych czy Unia Europejska w swoich dokumentach opracowały wspólne kierunki polityki społecznej dla państw członkowskich. Wśród międzynarodowych optymalnych standardów prawnych zauważamy takie wartości jak **prawo każdego człowieka do samostanowienia, wolności osobistej, politycznej i religijnej, a także prawo do zrzeszania się, dokonywania własnych wyborów i podejmowania odpowiedzialności za swoje życie.**

Przystąpienie Polski do Rady Europy (1991r) spowodowało konieczność ratyfikacji przyjętych przez Radę konwencji m.in.: Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności czy Europejskiej Karty Społecznej.

Międzynarodowe prawa gwarantujące obywatelom wartości społeczne zapisane są w wielu dokumentach m. in.: w :

1. Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (10.12.1948, Art. 20)
 - Każda osoba ma prawo do wolności pokojowego zgromadzenia się i zrzeszenia.
2. Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Socjalnych i Kulturalnych (przyjęty przez Zgromadzenie ONZ 16.12.1966)
3. Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych - ratyfikowanym przez Polskę w 1977r.
4. Karcie Praw Człowieka- ratyfikowanej przez Polskę w 1991r.
5. Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka (22.11.1969 – Art. 16)
 - Każdy ma prawo do swobodnego zrzeszenia się dla celów ideologicznych, religijnych, politycznych, gospodarczych, pracowniczych, społecznych, kulturalnych, sportowych lub jakichkolwiek innych.

W Polsce prawo do czynnego uczestnictwa w życiu społecznym, kulturalnym, gospodarczym i politycznym jest gwarantowane w Konstytucji (Art.84)¹

W Europie można zaobserwować próbę pomocy dla społeczeństwa nie angażując w tę pomoc centralnie zorganizowanego państwa. W latach kryzysu państwa opiekuńczego wiele zadań dotychczas realizowanych przez organy władzy wykonawczej przejęły stowarzyszenia, fundacje i inne instytucje pozarządowe.

Opierają one swoją działalność na zasadzie subsydiarności powszechnie uznawanych za jedną z zasad ustrojowych wspólnoty europejskiej. Organizacje pozarządowe mogą wystąpić w roli nośnika reform politycznych, ekonomicznych, i społecznych a także stanowią przeciwwagę dla działań nieobywatelskich.

ODRODZENIE NON PROFIT W POLSCE

Zmiana zasad społecznej gospodarki rynkowej w Polsce wprowadzona w 1989r. spowodowała zmiany w sferze usług społecznych. Powstały nowe struktury ich świadczenia pod względem własności, oferty asortymentowej i jakości. Zmiana ustroju politycznego Rzeczypospolitej Polskiej zaowocowała odrodzeniem się organizacji niezależnych. Niestety kształt trzeciego sektora w Polsce daleko odbiega od wzorców zagranicznych, a środowisko, w którym działa jest wysoce turbulentne.

Jednak po upływie 32 lat (1952-1984) na nowo społeczeństwo otrzymało możliwość zrzeszania się w organizacje. Przełamany został monopol państwa w zaspokajaniu potrzeb społecznych. Wprowadzone zmiany miały na celu uaktywnienie społeczeństwa w ujawnianiu potrzeb społecznych, uświadomienie potrzeby odpowiedzialności za rozwój społeczny i kulturalny, ochronę zdrowia i warunki życia. Charakteryzowały się obniżeniem wydatków na usługi społeczne z budżetu państwa i wzrost udziału gmin w ich finansowaniu. Nadano pewien stopień samodzielności instytucjom świadczącym te usługi. Wprowadzono zasady konkurencyjnych reguł rynkowych. Przekazanie realizacji celów społecznych w ręce podmiotów regionalnych spowoduje bardziej efektywne wydatkowanie środków publicznych, umacnianie poczucia podmiotowości mieszkańców możliwość wczesnego reagowania na problemy lokalne oraz usprawnienie komunikacji z opinią publiczną.²

INSTYTUCJE NON PROFIT

Organizacje pozarządowe mogą w profesjonalny sposób realizować zadania gminy. W odróżnieniu od „organizacji rynkowych, dla których zysk jest istotnym warunkiem równowagi funkcjonalnej i niezbędnym środkiem do zapewnienia przetrwania i rozwoju na rynku”³ instytucją non profit nazywana jest organizacja, dla której zysk nie jest podstawowym celem.

Ze względu na okoliczności powstania wyróżniamy :

- organizacje powstałe ze względu na niezależną oddolną inicjatywę obywatelską,

¹ Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 22 lipca 1952r (DzU nr 7, poz.36 z dnia 21 lutego 1976r z późn. zmianami).

² Marciniak P., Lokalne partnerstwo samorządu i organizacji pozarządowych, Opiekuńczość czy solidarność, praca pod redakcją prof. G. Skapskiej, Kraków 1998, Fundacja „ Międzynarodowe Centrum Rozwoju Demokracji”str.40

³ Zarządzanie Teoria i praktyka pod redakcją naukową A. Koźmińskiego: Warszawa 1995, PWN str. 48

- organizacje – emanacje istniejących już organizacji.

Innym podziałem instytucji non profit jest podział ze względu na oferowane usługi. Można je podzielić na trzy grupy:

1. obsługa techniczna - drogi, sieci ciepłne, gazowe, dostarczanie wody, utrzymanie porządku,
2. usługi społeczne – oświata, kultura, sport, wypoczynek, rekreacja, ochrona zdrowia,
3. usługi administracyjne – realizacja zadań administracji rządowej.⁴

Szczegółowa klasyfikacja tych instytucji, z uwzględnieniem realizowanych przez nie usług dla społeczeństwa, wygląda następująco:

Tabela 1

Podział instytucji non profit.

usługi kulturalne	Galerie sztuki, muzea, ośrodki kultury itp.
usługi edukacyjne (publiczne)	Szkoły, uczelnie
usługi opieki zdrowotnej	Ośrodki zdrowia (szpitale, przychodnie lekarskie)
idee	np.: ochrony środowiska, polityczne, fundacje i inne
usługi w zakresie kultury fizycznej	Stowarzyszenia kultury fizycznej, związki stowarzyszeń sportowych, fundacje i inne
usługi społeczne	Administracyjne Urzędy Państwowe Ośrodki pomocy społecznej Inne organizacje np.: Czerwony Krzyż

Można powiedzieć, że powstawanie III sektora jest samoobroną społeczną przed postępującymi procesami degradacji w wyżej wymienionych dziedzinach.

FUNKCJE ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

Funkcje, jakie spełniają organizacje non profit, można podzielić ze względu na trzy klasyfikacje:

1. Klasyfikacja Aleksandra Kamińskiego⁵ wyróżniająca hierarchię potrzeb ludzkich
 - funkcja afiliacyjna – wyszczególniającą potrzebę przynależności do grupy, wspólnoty,
 - funkcja integracyjna – podkreślającą potrzebę łączenia się w grupy i budowania więzi społecznych,
 - funkcja ekspresyjna – pozwala na rozwijanie zainteresowań i samorealizację przy współtworzeniu społeczności lokalnej.
2. Klasyfikacja Ireny Lepalczyk⁶ zamykająca funkcje organizacji non profit w ramach:
 - funkcji wspomaganie rozwoju (biologicznego, społecznego i kulturalnego jednostki),

⁴ Gajdzik B.: Gmina jako podmiot gospodarczy i organizacja non profit, Marketing i Rynek, 1998, nr7, str. 17

⁵ A. Kamiński, Funkcje pedagogiki społecznej, Warszawa 1982, s 155-158.

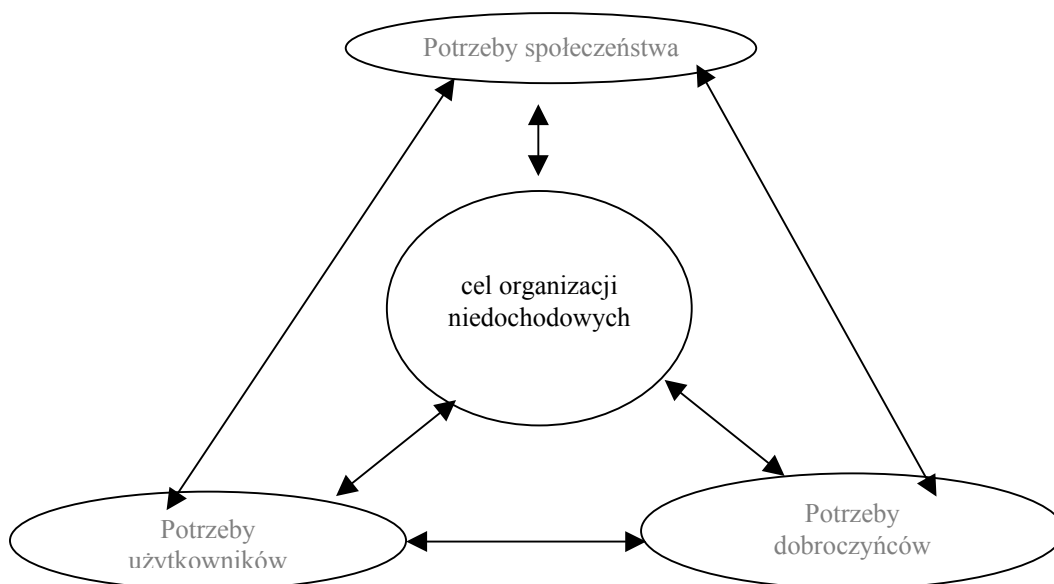
⁶ Winiarski M., Funkcje organizacji i stowarzyszeń społecznych w środowisku lokalnym, w : Pedagogika społeczna, pod red. Tadeusza Pilcha, Ireny Lepalczyk, Warszawa 1993, s.188-189

- funkcji przygotowujące człowieka do pełnienia ról społecznych i zawodowych (np.: możliwość uzyskania doświadczenia organizatorskiego, kierowniczego)
 - funkcji wzbogacania życia jednostki (lepsze rozumienie a nawet kształtowanie otaczającej rzeczywistości, poszukiwanie innych środków wyrazu na przeżywanie świata),
 - funkcji upowszechniania wiedzy (promowanie osiągnięć nauki, kształtowanie postaw),
 - funkcji rozwijania idei demokratycznych.
3. Klasyfikacja Ewy Leś zgodna z Encyklopedią of Social Work:
- funkcja przeciwdziałania dehumanizacji otoczenia człowieka w społeczeństwie;
 - funkcja umożliwiania swobody ofiarodawcy wyboru kierunku niesionej pomocy zgodnie z własnymi preferencjami;
 - funkcja zmniejszania ograniczeń wynikających z systemu demokratycznego i rynku jako mechanizmu zaspokajania potrzeb społecznych;
 - funkcja kontroli społecznej wyrażania przez osłabienie i neutralizowanie napięć, grożących konfliktów z rządem wskutek kwestionowania przyjętych celów politycznych i nie konfrontacyjnych metod rozwiązywania spornych problemów w procesie utrwalania systemu demokratycznego;
 - funkcja regulowania podaży i popytu na usługi społeczne⁷.

Rolą organizacji non profit jest uzupełnianie programów rządowych oraz wzbogacanie ich o pewne aspekty – kształtowanie jakości życia i postaw obywatelskich.

Realizując funkcje gospodarcze i społeczne organizacje niedochodowe realizują cele zaspakajając potrzeby użytkowników, dobroczyńców i społeczeństwa (rys 1).

⁷ Załuska M., Prawne i organizacyjne ramy działania organizacji pozarządowych, Warszawa 1996, Interart str.36-37

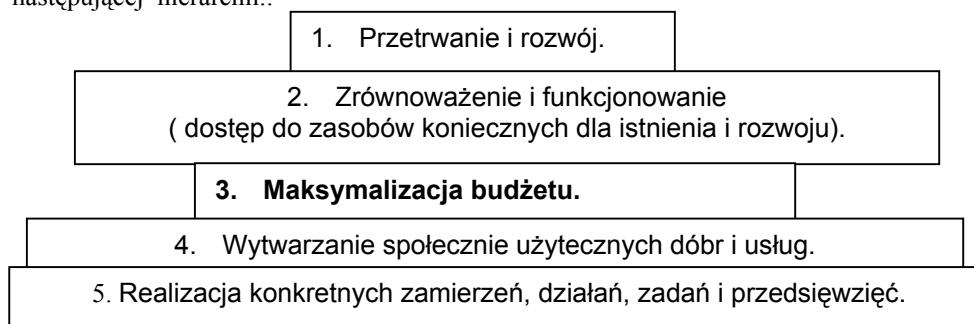

Rysunek 1. Cele organizacji nieochodowych

Źródło: Styś A.: Zarządzanie marketingowe w sferze usług, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław, 2001. str. 165.

Z prawnego punktu widzenia instytucje non profit działają w formie stowarzyszeń, fundacji, związków i innych organizacji. Są niezwykle zróżnicowane pod względem wielkości, stopnia zinstytucjonalizowania, celów, zakresu działalności itp.

Zadaniem tych instytucji nie jest generowanie zysku dla właścicieli, lecz realizacja działań na rzecz społeczności, bądź to w zakresie kultury, edukacji, polityki, innych idei, ochrony zdrowia czy administracji. Osiąganie celów odbywa się według następującej hierarchii.:

Źródło: Zarządzanie Teoria i praktyka pod redakcją naukową A. Koźmińskiego: Warszawa 1995, PWN, s..50

Na realizację celów zapisanych w statutach instytucje non profit czerpią niezbędne środki finansowe z różnych źródeł. Głównym z nich są budżety publiczne: państwowe, regionalne, lokalne. Innym źródłem są: składki członkowskie, darowizny, fundacje, dotacje celowe oraz przywileje finansowe (np.: zwolnienia podatkowe), a także działalność gospodarcza, której dochód przeznaczony jest na realizację celów statutowych. Środki te nie są wystarczające do funkcjonowania wszystkich instytucji non profit. Muszą one zatem nieustannie walczyć między sobą oraz przekonywać otoczenie do swojej społecznej misji. Dzięki temu mogą trwać oraz rozwijać się na rynku.

Rola instytucji non profit w XXI wieku nie ograniczy się tylko do sumiennej realizacji celów społecznych.

Organizacje społeczne to niezbędny element systemu demokratycznego oraz nowy podmiot w polityce społecznej. Są postrzegane jako istotny składnik społeczeństwa demokratycznego i akceptowane jako element demokratycznego ustroju. Są ważne dla zaspokajania potrzeb zbiorowych, zwłaszcza wobec kryzysu państwowego systemu polityki społecznej. Polityka społeczna wymaga modernizacji i reformy opierającej się na partnerstwie pomiędzy instytucjami sektora publicznego, organizacjami społecznymi oraz biznesem. Nie jest to możliwe bez wsparcia ze strony państwa, gdyż większość majątku stanowi własność państwową, a kapitał pozostający w dyspozycji prywatnych konsumentów jest niewystarczający dla inwestycji społecznych.

Przekazanie części zadań z zakresu polityki społecznej organizacjom społecznym zwiększy efektywność finansową programów społecznych i umożliwi przeprowadzenie częściowej deetatyzacji sfery społecznej.